

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32837/npuola.v28i29.724>

М. А. Крутько

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. З моменту прийняття Декларації про незалежність Україна становилась як цілісна та незалежна держава, захист національних інтересів якої виступає пріоритетним завданням. У контексті цього значущості набуває питання національної безпеки й економічної безпеки держави зокрема. Дослідження питання нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки є актуальним, адже Україна, як і кожна держава, прагне економічної стабільності й фінансової самостійності, що є важливим аспектом в розрізі трансформаційних і глобалізаційних викликів сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічне забезпечення питання організаційно-правового забезпечення фінансової безпеки сформоване на основі наукових напрацювань С.Ю. Обрусна, В.Т. Білоус, О.Д. Ладюк, О.О. Бригінець, В.С. Чубань та інших. Але державні процеси знаходяться у стані постійного розвитку, що саме і зумовлює проведення подальших досліджень зазначеного напрямку та основну увагу приділити саме нормативно-правовому забезпеченню фінансової безпеки в Україні.

Мета статті полягає в аналізі нормативно-правового базису забезпечення фінансової безпеки й у розробці дієвого й ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення Україна стикається з великою кількістю реальних загроз, що здатні пошатнути стабільність фінансової системи, стан національної валюти чи економіки країни взагалі, що актуалізує проблематику захисту національних інтересів у фінансовій сфері. Зважаючи на це виникає потреба у напрацюванні ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки адже стабільність внутрішньої економічної системи гарантує високий рівень фінансової безпеки держави. Для повного аналізу проблематики необхідно спочатку дослідити загальні положення: поняття та основні складові частини фінансової безпеки держави; фактори ризику, які можуть становити загрозу та безпосередньо викласти алгоритм дій, необхідний задля забезпечення фінансової безпеки.

На наш погляд доцільно розпочати з визначення поняття фінансової безпеки, стосовно тлумачення якого і досі точаться дискусії в наукових

колах. Теоретичне обґрунтування сутності фінансової безпеки знаходимо в працях О.І. Барановського, який вважає, що фінансова безпека – це важлива складова частина економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності й конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відбивається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання [4]. На противагу цьому деякі автори вважають це визначення занадто вузьким та таким, що не охоплює всі складові частини фінансової безпеки. Інша група науковців визначає поняття фінансової безпеки в розрізі взаємозв'язку між фінансовою безпекою держави та фінансовою безпекою підприємства і надають таке визначення: фінансова безпека держави – це стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю такої сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення і в цілому – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток» [2, с. 220].

Отже, загалом фінансова безпека держави – це:

1) захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин;
2) достатній рівень фінансової незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників, що загрожують національним інтересам у фінансовій сфері;

3) здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання [5, с. 12]. Сутність фінансової безпеки як ґрунтовної складової частини економічної безпеки визначається як захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання [1, с. 61].

Задля розробки ефективного механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України необхідно для початку визначити дестабілізуючі фактори (загрози), що негативно на неї впливають. На нашу думку до таких факторів (загроз) слід віднести:

- кіберзлочинність у фінансовій системі;
- недосконалість правового регулювання фінансово-кредитної сфери;
- нестабільна політична ситуація;
- вплив світових фінансових коливань та криз на економіку країни;
- корупційна складова частина;

– недосконалість бюджетної політики та нецільове використання бюджетних коштів;

– неефективність податкової системи, ухилення від сплати податків і зростання «тіньової» економіки й інші.

З огляду на наявні загрози ми пропонуємо виділяти активні та пасивні заходи із забезпечення фінансової безпеки. Активні заходи – це превентивні дії, які дозволяють мінімізувати або виключити негативний вплив загроз та базуються на прогнозуванні соціально-економічних процесів у суспільстві. Пасивні характеризуються опосередкованим втручанням державних органів в процес забезпечення фінансової безпеки в країні. За такої політики провадження заходів по регулюванню економічних процесів у фінансовій сфері відбувається вже після виникнення загроз фінансовій безпеці держави [3]. На нашу думку ефективним буде використання системи превентивних заходів, які за одночасного застосування зможуть показати успішний результат. Такою системою є:

– моніторинг фінансової сфери й економіки в цілому;

– врахування порогу фінансово-економічних показників, перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність і фінансову кризу;

– розробка й реалізація заходів, спрямованих на нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави [6, с. 268].

Моніторинг є необхідним засобом виявлення, попередження і прогнозування загроз інтересам об'єктів фінансової безпеки. Індикаторами за якими постійно потрібно здійснювати моніторинг є: рівень перерозподілу внутрішнього валового продукту (далі – ВВП) через Зведений бюджет України; рівень монетизації ВВП; дефіцит державного бюджету; ступінь доларизації національної економіки; швидкість обігу готівки; процентна ставка за банківський кредит; ставка рефінансування Національного банку України; валютний курс; питома вага довгострокових банківських кредитів у загальному обсязі наданих кредитів; питома вага податків в обсязі ВВП [7, с. 93].

Найбільш дієвим методом боротьби із загрозами фінансово-економічної безпеці нами вбачається реформування політичної та правоохоронної системи; розробки дієвих алгоритмів та створення компетентних органів для боротьби з корупційною складовою частиною, а також, що найважливіше, удосконалення правової бази у сфері фінансової безпеки держави.

Наразі правову основу забезпечення фінансово-економічної безпеки становить: Конституція України й загальні законодавчі акти, серед положень яких присутні норми, що стосуються фінансової сфери: Цивільний кодекс, Закон України «Про національну безпеку України», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», та інші. Задля усунення колізій та прогалин в національному законодавстві з питань фінансово-економічної безпеки вважаємо за необхідне прийняття спеціалізованого закону «Про основи фінансової безпеки України» де закріпити:

– легальне визначення фінансової безпеки, її складові частини;

– органів та осіб уповноважених на здійснення функцій, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки держави;

– перелік заходів, необхідних для попередження загрозам та викликам економічній безпеці;

– відповідальність за порушення вимог закону.

Поряд із прийняттям нового закону необхідно також розробити та втілити в життя Концепцію фінансової безпеки України, Стратегію фінансової безпеки держави, де визначити засади державної політики забезпечення фінансової складової частини національної економічної безпеки. У рамках такої Стратегії представникам владних структур обов'язково потрібно передбачити виконання низки важливих завдань: створення таких фінансових умов, за яких національний капітал буде залишатися конкурентоспроможним, не відбуватиметься легалізація тіньового капіталу, а також вивезення його за кордон; гарантування ефективного регулювання банківського та небанківського ринків фінансових послуг; підтримка купівельної спроможності, рівня довіри до національної валюти та нівелювання різких коливань її курсу на валютному ринку; активізація внутрішніх інвестицій шляхом механізмів податкових преференцій; спрощення процедури початку професійної діяльності на вітчизняному фінансовому ринку, контроль рівня доступності та якості фінансових продуктів та послуг [8, с. 38].

Під час розробки документів необхідно насамперед дослідити досвід зарубіжних країн із вищим рівнем економічного й правового розвитку, імплементувати міжнародні стандарти у сфері забезпечення фінансової безпеки держави а також приєднатися до міжнародних конвенцій з тематики.

Висновки. Отже, в сьогочасних українських реаліях питання фінансової безпеки є вкрай актуальним. Фінансово-економічна безпека держави напряму залежить від взаємоузгодженої та налагодженої стабільно-працюючої фінансової системи. В умовах внутрішньої та зовнішньої економічної кризи існують фактори ризику, що слугують каталізатором негативних процесів у системі фінансової безпеки держави задля боротьби з якими необхідно розробити дієвий механізм забезпечення порядку. На нашу думку, найдієвішими заходами забезпечення фінансової безпеки України будуть такі:

1) насамперед удосконалення нормативно-правової бази регулювання фінансової безпеки країни шляхом прийняття спеціалізованого закону «Про основи фінансової безпеки України» разом з яким прийняти Концепцію та Стратегію фінансової безпеки держави, де визначити засади державної політики забезпечення фінансової складової частини національної економічної безпеки;

2) необхідно створити ефективний орган та систему заходів, спрямованих на боротьбу з корупційною складовою частиною;

3) забезпечити залучення іноземних інвестицій шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату;

4) перейняти іноземний досвід забезпечення фінансової безпеки та імплементувати міжнародні стандарти в національне законодавство;

5) створити умови для виходу коштів із тіньової економіки;

6) удосконалити регулювання кредитно-банківської системи.

Література

1. Гетманець О.П. Правові аспекти подолання загроз у сфері фінансової безпеки. *Економічна безпека держави в контексті національних інтересів* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021. С. 60–63.
2. Гетманець О.П. Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 218–223.
3. Загарій В.П. Ключові характеристики фінансової безпеки як системи. *Ефективна економіка*. 2014. № 3. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2838>
4. Лисяк Л.В., Подлужна Я.Ю. Сучасний стан та основні проблеми фінансової безпеки України. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4690>.
5. Фінансова безпека держави : навчальний посібник / О.М. Марченко, Я.Я. Пушак, І.О. Ревак. Львів, 2020. 356 с.
6. Мелих О.Ю. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. 2013. Вип. 12. Ч. 2. С. 266–272.
7. Наконечна Н.В. Ризики та загрози фінансовій безпеці України. *Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2012. С. 90–95.
8. Носань Н.С. Актуальні загрози та ризики фінансової безпеки України на межі посткризового та євроінтеграційного періодів. *Причорноморські економічні студії: економіка та управління національним господарством*. 2019. Вип. 40. С. 35–39.

Анотація

Крутько М. А. Нормативно-правове регулювання фінансової безпеки держави та механізм її забезпечення в Україні. – Стаття.

У статті визначено, що з моменту прийняття Декларації про незалежність Україна становилась як цілісна й незалежна держава, захист національних інтересів якої виступає пріоритетним завданням. У такому контексті встановлено значущість питань національної безпеки, та економічної безпеки держави зокрема. Проведено дослідження питання нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки, яке є актуальним, адже Україна, як і кожна держава, прагне до економічної стабільності й фінансової самостійності, що є важливим аспектом у розрізі трансформаційних і глобалізаційних викликів сьогодення.

Доведено, що фінансово-економічна безпека держави напряму залежить від взаємозгодженої та налагодженої стабільно-працюючої фінансової системи. В умовах внутрішньої та зовнішньої економічної кризи існують фактори ризику, що слугують каталізатором негативних процесів у системі фінансової безпеки держави, задля боротьби з якими необхідно розробити дієвий механізм забезпечення порядку. Запропоновано найдієвіші заходи забезпечення фінансової безпеки України, якими виступають:

- 1) насамперед удосконалення нормативно-правової бази регулювання фінансової безпеки країни шляхом прийняття спеціалізованого закону «Про основи фінансової безпеки України», разом з яким прийняти Концепцію та Стратегію фінансової безпеки держави, де визначити засади державної політики забезпечення фінансової складової частини національної економічної безпеки;
- 2) обов'язкове створення ефективного органу й системи заходів, спрямованих на боротьбу з корупційною складовою частиною;
- 3) забезпечення залучення іноземних інвестицій шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату;
- 4) переймання іноземного досвіду забезпечення фінансової безпеки й імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство;
- 5) створення умов для виходу коштів із тіньової економіки;
- 6) удосконалення регулювання кредитно-банківської системи.

Визначено, що під час розробки зазначених регуляторно-забезпечуючих нормативних документів необхідно насамперед вивчити й запозичити досвід зарубіжних країн із вищим рівнем економічного й правового розвитку, імплементавати міжнародні стандарти у сфері забезпечення фінансової безпеки держави, а також приєднатися до міжнародних конвенцій досліджуваного напрямку.

Ключові слова: кредитно-банківська система, іноземні інвестиції, фінансово-економічна безпека держави, нормативно-правове забезпечення, фінансова система.

S u m m a r y***Krutko M. A. Regulatory and legal regulation of financial security of the state and the mechanism of its provision in Ukraine.* – Article.**

The article states that since the adoption of the Declaration of Independence, Ukraine has become an integral and independent state, the protection of national interests of which is a priority. In this context, the importance of issues of national security and economic security of the state in particular. A study of the issue of regulatory and legal support of financial security, which is relevant, because Ukraine, like any country seeks economic stability and financial independence, which is an important aspect in terms of transformational and globalization challenges today.

It is proved that the financial and economic security of the state directly depends on a mutually agreed and well-established stable financial system. In the conditions of internal and external economic crisis there are risk factors that serve as a catalyst for negative processes in the system of financial security of the state in order to combat which it is necessary to develop an effective mechanism to ensure order. The most effective measures to ensure financial security of Ukraine are proposed, which are:

1) first of all improvement of the legal framework for regulating the financial security of the country by adopting a specialized law “On Fundamentals of Financial Security of Ukraine” to adopt the Concept and Strategy of financial security. principles of state policy to ensure the financial component of national economic security;

2) it is necessary to create an effective body and system of measures aimed at combating the corruption component;

3) ensure the attraction of foreign investment by creating a favorable investment climate;

4) adopt foreign experience in ensuring financial security and implement international standards into national legislation;

5) create conditions for the withdrawal of funds from the shadow economy;

6) improve the regulation of the credit and banking system.

It is determined that in the development of these regulatory and regulatory documents it is necessary to first study and borrow the experience of foreign countries with higher economic and legal development, implement international standards in the field of financial security of the state and join international conventions.

Key words: credit and banking system, foreign investments, financial and economic security of the state, regulatory and legal support, financial system.